

ALEVİ-BEKTAŞİLİK VE KARACAOĞLAN'DA BEKTAŞİ İZLERİ

Bülent ARI*

Özet

Araştırmamızın ilk bölümüne altı ayrı Karacaoğlan'ın varlığından bahsedilerek giriş yapılmış, bunların içerisinde araştırmamıza konu olan Karacaoğlan'ın Çukurova çevresinde 16. yy'da yaşamış Karacaoğlan olduğu belirtilmiştir.

Ardından Çukurova çevresinde yaşamış Karacaoğlan'ın bazı şiirlerinde Hacı Bektaş Veli'den, Hz. Ali'den, on iki imamdan, Kul, Abdal, Dede kavramlarından bahsettiği; insan sevgisi, insanı kainatın özü gibi görme niteliklerini yine Bektaşilikten aldığı, Karacaoğlan'ın Bektaşî zümrelerle ilişki içerisinde olduğu ve söz konusu etkinin bundan kaynaklanmış olabileceği üzerinde durulmuştur.

Yine Karacaoğlan'ın şiirlerindeki Bektaşiliğe ait unsurlara bakarak Karacaoğlan'ın Bektaşî olduğunu söylemenin yanlış olacağı, onun Varsak aşiretine mensup olduğu dile getirilmiştir. Daha sonra Karacaoğlan'ın şiirlerinde Bektaşî kültürünün nasıl ve ne ölçüde yansıdığı aşağıda sıralanan madde başlıklarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır:

- 1.Hz. Muhammed, Hz. Ali
- 2.Hacı Bektaş Veli
- 3.Edep – Erkân
- 4.On iki imam, Dört kapı
- 5.Kul, Abdal, Dede
- 6.Cennet – Cehennem'e Bakış
- 7.İnsanı sevmek, İnsanı anlamak

Sonuç bölümünde ise makalemize konu olan Karacaoğlan'ın 17. yy'da yaşadığı, 16. yy'da yaşamış olan Asker-Bektaşî Karacaoğlan'la karıştırılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Yine Karacaoğlan'ın dört şiirini Hacı Bektaş Veli'ye yazmış olduğu; şiirlerinde onun yüceliğinden, zorda kalanların yardımcısı olduğundan bahsettiği ifade edilmiştir. Karacaoğlan'ın bu bakış açısının aslında onun çevresindeki insanların Hacı Bektaş Veli'ye karşı olumlu duygular beslediklerinin bir göstergesi olduğu belirtilmiştir. Ardından söz konusu makale, kaynakça ve kısaltma bölümlerinin de eklenmesiyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlan, Bektaşilik, Çukurova.

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, bülentari01@gmail.com

ALAWISM-BEKTASHISM AND BEKTASHI TRACES IN KARACAOĞLAN

Abstract

In the beginning of this research, we have tried to introduce the topic by mentioning the six different characters of Karacaoğlan. Our main character is Karacaoğlan who lived in the southern part of Mediterranean Sea (Çukurova) in the 17th century.

Secondly, we see that the southerner Karacaoğlan mentioned Hacı Bektaş Velî, Kul, Abdal, twelf Imams and some terms like grandfather in his poems. At the same time, Karacaoğlan was inspired by Bektashism; especially seeing the human as core of the universe. Thus, Karacaoğlan's relations with Bektashis results from this influence. So, by looking at some of the Bektashi qualities in his poems, it would be wrong to say that Karacaoğlan was a Bektashi. It may be concluded that Karacaoğlan is from Varsak tribe.

In this research, how and how much the Bektashi philosophy had been reflected in Karacaoğlan's poems is emphasized by the items below:

1. The prophet Muhammed, the excellency Ali
2. Hacı Bektashi Velî
3. The manners and the solemnity
4. He twelf Imams, the four portals
5. He Kul, Abdal, the grandfather
6. Valuating the hell and the paradise
7. He Loving and understanding the human

In the conclusion part, it has also been emphasized that the southerner Karacaoğlan who lived in the 17th century was not the same soldier Karacaoğlan who lived in the 16th century. It is seen that Karacaoğlan wrote his four poems on Hacı Bektaş Velî and mentioned his loftiness and how he helped the weak. Thus, by looking at the point of view of Karacaoğlan, in fact, if it is thought that Karacaoğlan is the lover of humans around him and he writes how people live, it is not wrong to say that Karacaoğlan has positive feelings towards Hacı Bektash Velî. This article has been completed with its references and its abbreviation sections.

Keywords: Karacaoğlan, Bektashi, Çukurova.

Giriş

Türk Halk Edebiyatı içerisinde 16-19. yüzyıllar içerisinde altı Karacaoğlan ile karşılaşırız (Başgöz, 1977:5). Bunlardan 16. yy'da yaşayan Karacaoğlan'ın asker olduğu yanı sıra Bektaşî olduğu konusunda araştırmacılarımızdan Şükrü Elçin, Umay Günay ve İlhan Başgöz fikir birliği içerindedirler (Sakaoğlu, 2004:30).

Bizim şiirlerini incelediğimiz Karacaoğlan ise bunların içerisinde en tanınmış olan Çukurova çevresinde yaşamış güneyli Karacaoğlan'dır. Söz konusu edilen Karacaoğlan birçok araştırmacının ifadesine göre 17. yy'da yaşamıştır. Adı

Halil ya da Hasan'dır; Düziçi, Fekeli, Mutlu olduğu yönünde rivayetler vardır (Arı, 2009:124). Örneğin Öztelli, Karacaoğlan'a ait cönklerin 17. yy.'a tarihlenmesi, ayrıca IV. Murat Bağdat seferinde (1630) şehit olan Genç Osman için şiir yazmış olması ve Gevheri ile karşılaşmış olma ihtimalini dikkate alarak 17. yy.'da yaşamış olduğunu ifade eder (T.F.A. Eylül 1957, 1553), Ozankan (1960:138), P. N. Boratav ve Fıratlı (1943:128) da aynı görüştedir.

Çukurova çevresinde yaşamış olan Karacaoğlan, bazı şiirlerinde Hacı Bektaş Velî'den bahseder. Hatta Pir Sultan, şiirlerinde de nazire yapmıştır (Ergun, 1958: 31). Karacaoğlan'ın bu şiirleri onun Bektaşî zümrelerle ilişki içerisinde olduğunu gösterir; ancak bu ilişki Bektaşî tarikatına bağlı olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Zira Karacaoğlan'ın bağlı olduğu aşiret, Varsak aşiretidir (Sümer, 1999:152).

Ancak Karacaoğlan'ın şiirlerinde Hz. Ali'nin Hacı Bektaş Velî'nin ve on iki imamın geçmesi Bektaşîliğe ait terimlerden Kul, Abdal, Dede kavramlarının kullanılması ayrıca şiirlerinde karşımıza çıkan insan sevgisinin derinliği Bektaşîliğin Karacaoğlan üzerindeki izlerinin birer delili olarak algılanabilir.

Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Bektaşîlik İzleri

Karacaoğlan, şiirlerinde Alevî – Bektaşî inancına ait konulara yer vermiştir. Bu konuları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Hz. Muhammed, Hz. Ali
2. Hacı Bektaş Velî
3. Edep – Erkân
4. On iki imam, dört kapı
5. Kul, Abdal, Dede
6. Cennet – Cehennem'e Bakış
7. İnsanı sevmek, İnsanı anlamak

1. Hz. Muhammed, Hz. Ali

Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin kimi zaman yan yana verildiğini, Karacaoğlan'ın onların adını birlikte andığı; ancak Hz. Muhammed'i makam itibarıyla daha üstün gördüğünü söyleyebiliriz.

Gittiğimiz yollar dini, İslam yolu
Evvelî Muhammed ahiri Ali
Üç yüz altmış birdir servinin dalı
Dallarında biten iki gül nedir? (M.C.149/182,2).

Gayet ince derler Sırat'ın yolu

Yarın ona varanın nic'olur hali
Üç yüz altmış altı selvinin dalı

Arasında açılan iki gül nedir? (M.C.121/142,3).
 Yıkılmaz Mevla'nın yaptığı yapı
 Hak Muhammed dini taptığım yapı
 On iki bahçede kırk sekiz kapı
 Eğşiğin bekleyen iki kul nedir? (M.C.121/142,2).

Yukarıda görüldüğü üzere iki kul ve iki gül kavramları ile ifade edilen Hz. Muhammed ve Hz. Ali olmalıdır.

Yine Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda Alevi – Bektaşî inancında var olan Şah-ı Merdan Allah'ın arslanı kavramlarının kullanıldığını ve Allah'ın lütfuna Hz. Ali'den başka kimsenin mazhar olmadığını şu sözlerle ifade edildiğini görürüz:

Şah-ı Merdan idi adı
 Cömert sofrasın kim kodu
 Ali'ye "arslan"ım dedi
 Ayruk Ali gelmemiştir. (M.C.343-344-2).

Bunun yanı sıra Hz. Ali'nin din uğruna sancağını açtığı ve bu uğurda savaş verdiği şu dizelerle dile getirilir:

Ali, din uğruna sancağın açtı
 Dini bütünleri ayırdı, seçti. (M.C.362-1463-2).

2- Hacı Bektaş Velî

Asıl adı Muhammed Bin İbrahim Bin Musa olan Hacı Bektaş, Horasan'da(Nişabur) doğmuştur. Babası Seyyid Muhammed bin Musa, annesi ulemadan olan Şeyh Ahmed'in kızı Hatem Hatun'dur. İbrahim bin Musa'nın lakabı "Bektaş" tır. Ayrıca "Hünkâr" lakabıyla da anılan İbrahim bin Musa'nın adı vaktiyelerde de "Hacı Bektaş" olarak geçmektedir (Uslu, 2000:51). Ayrıca Hacı Bektaş'ın 13. ve 14. yy'da Anadolu'ya damgalarını vuran Bahaüddün Veled, Ahi Evren, Mevlana Celaleddin Rumi ve Yunus Emre gibi aynı kaynaktan beslenen bir Türkmen sufisi olduğu görülmektedir (Filiz, 1996:3).

Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda birkaç şiirinde Hacı Bektaş Velî'ye doğrudan yer verdiğini ve kerametlerinden bahsettiğini görürüz (Cunbur, 2005:196,347,376,358):

Cansız duvardan binip yürüten
 Hünkâr Hacı Bektaş Pirden gelirim (M.C.196/,250-2).

Yine Karacaoğlan'ın şiirlerinde Hacı Bektaş Velî'nin önünde kimsenin duramayacağı ve makamının üstünlüğü şu sözlerle dile getirilir:

Kaçma kafir kaçma ölümün şimdi
 Hacı Bektaş Velî kalkmış geliyor (M.C.347,447,3).

Hacı Bektaş Velî Şeyhlerin piri
Konya'da yoklayın Molla Hünkâr'ı (M.C.376/475/7).

Sultan Murad uluların ulusu
Hacı Bektaş Velilerin Velisi (M.C.358/457/3).

Yukarıda görüldüğü üzere Hacı Bektaş Velî'yi ziyaret etmenin iyiliklere vesile olacağı ifade edilmektedir.

3- Edep-Erkân

Bütün ayin ve erkân kulun yokluğunu temsil eder. Bu ikrar ayini Maniheizm'in dine kabul töreninin hatırlatır. Ayrıca Maniheizm'deki üç mühür prensibi, Bektaşilikte “eline, beline, diline sahip olma” ile açıklanabilir. Bu üç kavram “Edeb” kelimesiyle tarif edilir (Artun, 2002:39).

Eline Sahip Olmak: Hırsızlık yapma, senden güçsüze el kaldırma, elin iyiliğe hizmet etsin, el al el ver, el emeği alın teri gibi anlamları içerir.

Diline Sahip Olmak: Yalan söyleme, bildiğini dostlarından esirgeme, tatlı dilli muhabbetli ol.

Beline Sahip Olmak: Hayvani duyguların önüne geç. Her türlü ilişkin gönül rızası ve sevgiye dayansın; her önüne gelene eğilme, dik dur gibi anlamları içerir.

Edep ilkesi Yunus Emre'nin “Elin tek, dilin pek, belin berk tut.” şeklinde nitelediği sözlerinin somutlaşmış halidir. Nitekim Arapça olan edep sözcüğü aynı zamanda el, dil ve bel sözcüklerinin de ilk harflerini oluşturur (Özkırımlı, 1993:211).

Yukarıda da görüldüğü üzere “Edep” kavramı Bektaşilikte “eline, diline, beline” sahip olma şeklinde ifade edilir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde de kimi zaman edep, erkân, yol kavramlarından doğrudan bahsedildiği görülür:

Eğlen hocam eğlen bir sualim var
Edep nedir, erkan nedir, yol nedir? (M.C.121/141-1).

Her sabah her sabah tabak tabak verirsin
Edep nedir, erkân nedir, yol nedir? (M.C.149/182-1).

Bunun yanı sıra edep ve erkânın maldan mülkten önemli olduğu şu sözlerle dile getirilir:

Seni gören yiğit neylesin malı
Edepli, erkânlı, yollu gelin. (M.C.258/340-2).

Ayrıca edep ve erkâna uyulması gereğini, bir yiğidin sevdiğine bakılmaması gerektiğini şu şekilde belirtir:

Bir yiğidin sevdiğine bakarlar
Edep midir, erkân mıdır, yol mudur? (M.C.85/91-4).

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere “edep” eline, diline, beline sahip olma düsturu olarak Alevi – Bektaşî geleneğinde önemli bir yer tutar. Karacaoğlan şiirlerinde bu üç kavram üzerinde önemle durulmuştur.

A-Eline Sahip Olmak

Karacaoğlan’ın şiirlerine baktığımızda onun öncelikle vurguladığı:”Elin iyiliğe hizmet etsin.” ilkesidir. Mağrur olma, insanlara iyilik yap; ancak öylece sana bey denilir, düşüncesidir.

Elleri koynunda gezen yiğidi
Yiğit mağrur gezmeyiren bey olmaz (M.C.67/63-2).

Elleri göğsünde gören yiğidi
Yiğit Mağrur gezmek ile beğ m’olur (M.C.64/59/2).

Yine şiirlerinde “Elini kullanırken iyice düşün karşıdakine zarar verecek mi? Ya da sen zor durumda kalacak mısın? Muhakemesini iyi yap ondan sonra hareket et.” düşüncesi dikkati çeker.

Sevdiğim sinende kırmızı alma
Acep elim sürsem berelenir mi (M.C.87/95).

B-Beline Sahip Olmak

Karacaoğlan’ın şiirlerinde beline sahip olma, kendine hâkim olma, laftan sözden sakınma gibi ifadelerle dile gelir:

Bir ağaçta biter kırk yanal olma
Bir ağzın bilmezden söz gele deyi (M.C.372/471-3).

Kendi kendin yad illere saklayı
Birinden gayrıya elini salma (M.C.61/54-1).

Bunun yanı sıra haram ile zinadan korkarım, bu yollara yönelmeyen kişinin de alınının ak olacağı; her ortamda rahatça bulunabileceği ve sözünü esirgemeyeceği şu sözlerle dile getirilmiştir:

Karacaoğlan der ki fani dünyadan
Şimdi neden bağlıyım dilimi (M.C.65/59-4).

Senden gayrısına kuşak çözmeyim
Korkmaz mısın haram ile zinadan (M.C.250/328-3).

C-Diline Sahip Olmak

Karacaoğlan'ın şiirlerinde verdiği söze sahip çıkma ve sözün arkasında olma durumu ön plana çıkar:

Ezel söz vermesen nolurdun zalim?
Yıkılmış gönlümü yapabilin mi? (M.C.60/53-4).

Hatta dostumuz, arkadaşımız yalancı ise ondan uzaklaşmanız sizin için daha hayırlıdır.

Size derim size yaran yoldaşlar
Kavli yalan dostu sevmeli değil (M.C.155/191-4).

Bunun daha ötesinde Karacaoğlan şiirleriyle bize yalan söyleyen kişinin dinden imandan ayrılacağını şu sözlerle ifade eder:

Akşam kabil verip yatsıda dönen
Yalancıdan iman gider, din gider (M.C.241/315-4).

İkrar verdin neye döndün sözünden
Yalancıda iman kalmaz, din gider (M.C.103/116-4).

Karacaoğlan'ın bu bağlamda önem verdiği diğer bir nokta da birinin sırrını, ayıbını ortaya dökmektir. Bu konuda "sırrınızı güvenmediğiniz kişiye söylemeyin, size bir sır verilmişse onu başkasına aktarmayın" anlamına gelen ifadeleri şu dizelerle dile getirir:

Yiğit olan sırrın kimseye demez
Her olur olmaza sırrımı açmam (M.C.239/313-1).

Karacaoğlan der ki konmadan göçmem
Kötü, kalbindekin dile getirir (M.C.182/232-1).

Bizim ilde bal kaymağı yemezler
İl sırrını yad ellere demezler (M.C.63/57-3).

Yine onun şiirlerinde "Tatlı dilli ol, gönül kırma, beddua etme bu düşüncelerden sakın." gibi düşünceleri şu dizelerle tespit edebiliriz:

Hatırlar incidip gönüller yıkma
Bu yalan dünyanın sonu ölümdür (M.C.67/64-2).

Beddua eylemem sana sitemkar (M.C.143/173-1).

Ardından gıybet etmenin de iyi bir davranış olmadığını Kur'an'ı delil göstererek şu sözlerle dile getirir:

Ben değilim kitap bunu söyleyen
Dilini dinleyip gıybet eyleyen
Oruç tutup beş vaktin kılmasın (M.C.342/442-4).

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Ardım sıra gıybet eden çoğ imiş (M.C.182/232-1).

4. On İki İmam – Dört Kapı

Bektaşilikte “Hak-Muhammed-Ali” ve On İki İmam inancı vardır. Birçok unsurdan on iki sayısı dikkate alınır. Cem törenine on iki mum yakılarak başlanır. Yine Bektaşilikte eski kültür izlerini taşıyan ayin ve erkân geliştirilmiştir. Bu ayin ve erkân “ Dört kapı, kırk makam şeklindeki tasavvuf anlayışına dayanır. Kul ancak bu dört kapı ve her kapıda on makamı geçerek Hakk’a ulaşır (D.A.B.F., 2008:19).

Karacaoğlan’ın birkaç şiirinde On İki İmam ve dört kapı (Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat) inancıyla karşılaşırız. Örneğin aşağıdaki şiirde on iki bahçe ile On İki İmam kastedilmekte, her birinin dört kapıdan geçtiği düşünülerek kırk sekiz kapı ile de bu durum ortaya konmaktadır.

On iki bahçede kırk sekiz kapı
Eşiğin bekleyen iki kul nedir? (M.C.121/142-2).

Alevi inancına göre, Allah evreni yaratmadan yüz bin sene önce Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin nurlarını yarattı. Sonra evreni yarattı. Sonra kendi sıfatı üzerine Adem’i yarattı; böylece Adem’le zahirleşti ve bilindi, daha önce yaratmış olduğu Hz. Muhammed ile Hz. Ali’nin nurlarını Adem’in beline koydu. Sonra Adem’den Havva’yı yarattı. Adem ile Havva’nın evlenmesiyle yüz yirmi dört bin peygamber dört bin dört yüz kırk dört Velî geldi. Yukarıda adı geçen nurlar en son Abdulmuttalip’e kadar gelip ikiye ayrılarak biri Abdullah’a diğeri oğlu Ebu Talib’e ulaştı. Abdullah’tan geçen nur peygamberlerin sonuncusu olarak Hz. Muhammed’de ortaya çıktı. Ebu Talib’e geçen nur ise Hz. Ali’de Velîlerin şahı olarak ortaya çıktı. Sonra Hz. Ali’den Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e ardından sırasıyla gelen dokuz imama (Ali Zeynel Abidin, Muhammed – et Taki, Ali en – Naki, Hasan el – Askeri, Muhammed el - Mehdi) geçti. On iki İmam ile Hz. Muhammed ve Hz. Ali arasındaki ilişki buna dayanmaktadır (Arslanoğlu: 2000:6).

Karacaoğlan’ın şiirlerine baktığımızda onların kerametlerine mazhar olma isteğini görürüz:

On iki İmam gülbengine yetişem
Anda keramet var Hakk’a yetişem (M.C.227/249-3).

Yine Karacaoğlan onların cennete girecekleri, onların dualarının kabul olacağı ve onların yüzü suyu hürmetine sevdiğine ulaşabileceği inancı şu sözlerle dile getirilir:

Karacaoğlan der ki doğru yürürler
Tamu’ya girmez Uşmağa girerler

El kavşurup Hakk'a karşı durular
Kullar beni sevdiğime kavuşturur (M.C.227/294-4).

5. Kul – Abdal – Dede

Karacaoğlan'ın birkaç şiirinde “abdal” kavramının kullanıldığını görülmektedir. Abdal sözcüğü 12.- 14. yüzyıllardan başlayarak İran'da yazılmış edebi metinlerde “derviş” anlamında kullanılmaktadır. Bu sözcük Anadolu'da 14. yüzyıldan itibaren görülmeye ve 15. yüzyıldan itibaren derviş anlamında kullanılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır (Köprülü, 1988:61).

Arapça bedil kelimesinin çoğulu olan abdal sözcüğü “derviş” ve “şahit” anlamlarına gelir. Arapça, Farsça ve Türkçede dini bir zümreyi ifade eden bu kelime Türkiye, İran, Afganistan ve Çin Türkistan'ında göçebe olarak yaşayan ve asılları Türk olan etnik zümreleri de ifade eder (Meydan Larousse, 1971: 13).

17. ve 18. yüzyıllarda Bektaşî abdalları ifadesinin yaygınlaştığı ve abdal sözcüğünün Bektaşî kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanıldığı eski abdal türbe ve tekkelerinin Bektaşîlikle anıldığı bilinir (Köprülü, 1988: 61).

Aşağıdaki örnekte de abdal kelimesi derviş anlamında kullanılmıştır:

Hırka giyer derviş gibi gezerim
Yar için abdala uyarım falan (M.C.69/67-4).

Bunun yanı sıra bir elde teber(balta) bir elde keşkül(çanak), belde kemer, ellerinde nefir(boru), sırtlarında post, bazen meme uçlarına, bazen pazularına şiş geçiren ya da mih mihlayan, bir donla baş açık, ayak yalın dolaşan; “Ya Ali” diye bağırarak toplumu huzursuz eden davranışlarda bulunan (Necdet, 1997:56) dervişler gibi Karacaoğlan'ın da sevgilinin selvi boyu, inci dişi ve güzelliği karşısında delirdiğini görürüz:

Selvidir boyu dişleri inci
Abdal oldu yine gönüm delirdi (M.C.134, 160, 7).

Yine Karacaoğlan'ın şiirlerinde Dede, Kul, Abdal sözcüklerinin birlikte kullanıldığını ve bunlara cevap aradığını eğitim amacıyla soru sorduğunu görüyoruz:

Benim Karacaoğlan olduğum belli
Dede nedir, Kul nedir, Abdal nedir? (M.C.121/142-1).

Bilindiği üzere “Kul” kavramı Allah' a kul olma anlamında ya da Yeniçeri ocağındaki erlerin her birini ifade eder. Çünkü onlar da padişahın kuludurlar (Meydan Larousse, 1991: 28).

Dede ise Alevi inancına göre seyyid olan Hz. Muhammed soyundan geldiklerine inanılan babadan oğla geçen makamdır (Necdet, 1997: 32).

Görüldüğü üzere Karacaoğlan altmış bir şiirde bu kavramlardan bahsettiğine göre Âşıklık geleneğine gereği olarak bu kavramları biliyor olmalıdır.

6. Cennet-Cehenneme Bakış

Cennet ve cehennem kavramları da Karacaoğlan'ın şiirlerinde ele alınır. Fakat ona göre cennet ve cehennemden önce bu dünyada yapılacak şeyler vardır. Nitekim Alevî –Bektaşî edebiyatında da dünya sevgisi, yaşayışa ve dünya nimetlerine bağlılık önemlidir.

Kimi cennet ister kimi cehennem
Cennete gitmeden yolda neler var (M.C.191,244-5)

Görüldüğü üzere cennet ve cehennemi düşünmeden önce insanca yaşamak, insanı sevmek, çevreyi korumak önemli bir noktadır ve Karacaoğlan bu yüzden cehennem ateşinden korkmaz; “Cehennemde ateş yoktur, herkes ateşini buradan götürür.”der.

Herkes ataşını buradan götürür
O dünyada ataş olmaz, nar olmaz (M.C.240,314-4).

Cehennem yerinde hiç ataş yoktur
Herkes ataşını bile götürür (M.C345,445-5).

7. İnsanı Sevmek, İnsanı Anlamak

Bektaşiliğin özünde derin bir insan sevgisi gözümüze çarpar. Bektaşilikte birbirine yardım görevi olarak algılanır. Ancak bu yardım kimsenin gurunu incitmeden yapılır. Bu felsefenin özünde zorlama yoktur. Şiddetten sakınma, insanlara acıma ve şefkat telkin edilir. Bektaşilik toplum hayatında insanlara doğruyu, iyiyi, güzeli öğretme düşündürmeyi amaç edinir (Özmen, 1998: 44).

Karacaoğlan yine tasavvufta yer alan gönlün Kabe olmasından ve Bektaşilikteki insan sevgisinin derinliğinden hareket eder. Aşağıdaki dizeler de eğer gönülden anlarsanız siz kitap, iman ve tarikatı halletmişsiniz anlamına gelmektedir. İnsan kâinatın özüdür, kısacası insanı sevmek Allah'ı sevmektir düşüncesiyle aşağıdaki sözleri söylemiştir:

Okuyup da ince dilden bilene
Kitap nedir, iman nedir, yol nedir? (M.C.149/182-1).

Karacaoğlan der ki gezdim de geldim
Alemleri deftere yazdım da geldim
Deryayı denizi yüzdüm de geldim
Derya nedir, deniz nedir, yol nedir? (M.C.149/182-3).

Sev seni seveni zay etme emek (M.C.341/441-5).

Karacaoğlan'a göre hatır gönül önemlidir. İyilik etmek ve bu konuda harcanan emek boşa gitmez.

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma (M.C.340/441-2).

Elinden geldikçe sen iyilik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma (M.C.340/441-1)

Yine ona göre cennet – cehennem isteğinden önce insan gibi davranmak insan olmak gereğini şu sözlerle dile getirir.

Kimi cennet ister kimi cehennem
Cennetten beride yolda neler var (M.C.191,244-5).

Sonuç

Güneyli Karacaoğlan 17. yy'da yaşamıştır ve 16. yy'da yaşayan Asker – Bektaşî Karacaoğlan'la karıştırılmamalıdır. Karacaoğlan'ın bağlı olduğu aşiret Varsak aşiretidir.

Karacaoğlan, şiiirlerinde Hacı Bektaş Veli, Hz. Ali, On İki İmam, gülbang, dört kapı, edep- erkân, Kul, Abdal, Dede gibi kavramları ele almış; insana bakışı cennet-cehenneme bakış açısı olarak Alevi- Bektaşî inancına paralel yapıda şiiir örnekleri vermiştir.

Kul, Abdal, Dede kavramları Karacaoğlan'ın altmış bir şiiirinde geçmektedir. Karacaoğlan'ın dört şiiirinde Hacı Bektaş Veli'den (M.C. 250,447, 457, 475) ve onun makamının yüceliğinden onun zorda kalanların yardımcısı olduğundan söz eder. Karacaoğlan'ın çoğu zaman yaşadığı çevreyi, insanları, insanların yaşayışını şiiirlerinde dile getirdiğini düşünürsek bu şiiirler bir ölçüde Sünni kesimin Hacı Bektaş'a bakışını da göstermesi açısından dikkat çekicidir. Âşıkların toplumu yönlendirme işlevi vardır. Karacaoğlan'ın “eline, beline, diline sahip olma” düsturunu kullanması ve şiiirlerinde “elin iyiliğe yönelsin, mağrur olma, kendine hâkim ol, hayvani duyguların önüne geç, yalan söyleme, gıybet etme, sır sakla, sözün güvenilir olsun.” şeklinde nasihatler vermesinin doğal olduğu Alevi- Bektaşî inancındaki bu üç düsturun Karacaoğlan şiiirleriyle paralellik göstermesinin tesadüf olmadığını söyleyebiliriz.

Karacaoğlan şiiirinde insana, insan sevgisine yönelik birçok unsurla karşılaşırız. Bu yönüyle insanı merkez alan tasavvuf düşüncesi, dolayısıyla da Alevi-Bektaşî inancıyla da aynı paralelde şiiirler yazmış, bu inanıştan etkilenmiş, bu inancı şiiirlerine yansıtmıştır.

Sonnotlar

¹Karacaoğlan şiirlerinde 1. rakam sayfayı, 2. rakam şiir sayısını ifade etmektedir.

Kaynakça

- ARI, Bülent. (2009). Adana'da Geçmişten Bugüne Âşıklık Geleneği. Adana: Altın Koza Yayınları.
- ARSLANOĞLU, İbrahim. (2000). "Alevilik Nedir?" Hacı Bektaş Veli Dergisi, 13: 153-184
- ARTUN, Erman. (2002). Dini Tasavvufi Halk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan. (1977). Karacaoğlan. İstanbul: Bahar Matbaası.
- BORATAV, P.Naili ve H. Vedat Fıratlı. (1943). İzahlı Halk Şiiri Antolojisi. Ankara: Maarif Matbaası.
- CUNBUR, Müjgan. (2005). Karacaoğlan. İstanbul: MEB Yayınları.
- DABF (Danimarka Alevi Birlikleri Platformu). (2008). Alevi – Bektaşî İnancının Esasları. Randers: DABF Yayınları.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet. (1958). Karacaoğlan'ın Hayatı ve Şiirleri. İstanbul.
- FİLİZ, Şahin. (1996). "İlk Dönem Bektaşîlik ve Hacı Bektaş Veli'nin Fikir Yapısı". Hacı Bektaş Veli Dergisi, 3: 10-15.
- KÖPRÜLÜ, O. Fuad. (1988). "Abdal" Maddesi. Cilt:1. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Meydan Larousse. (1971). "Abdal" Maddesi. Cilt:1. İstanbul: Meydan Yayınları.
- (1971). "Kul" Maddesi. Cilt:12. İstanbul: Meydan Yayınları.
- NECDET, Ahmet. (1997). Tekke Şiiri. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- OZANKAN, Cenap. (1960). Kırk Halk Şairi, Hayatı ve Eserleri. İstanbul: Tan Matbaası.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1993). Alevilik – Bektaşîlik. İstanbul: Cem Yayınları.
- ÖZMEN, İsmail. (1998). Alevi – Bektaşî Şiirleri Antolojisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZTELLİ, Cahit. (1957). "Karacaoğlan'ın Yaşadığı Çağ". Türk Folklor Araştırmaları, 5: 1553-1558.
- SAKAOĞLU, Saim. (2004). Karacaoğlan. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SÜMER, Faruk (1999). Oğuzlar (Türkmenler). Ankara: Türk Dünyası Arş. Vakfı Yayınları.
- USLU, Mustafa. (2000). "Hacı Bektaş Veli Gerçeği". Hacı Bektaş Veli Dergisi, 13: 51-68.